

kü'l-Mansûr aynı zamanda kendi adına para bastıran ilk Hama melikidir. Cesa-
retiyle tanınan el-Melikü'l-Mansûr Zilka-
de 617'de (Ocak 1221) Hama Kalesi'nde
vefat etti.

Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînillâh'ın kur-
duğu fütüvvet teşkilâtına giren el-Meli-
kü'l-Mansûr âlim ve edipleri himaye et-
mekle kalmayıp bizzat kendisi de ilimle
uğraşmıştı (Ebû'l-Fidâ, III, 132; Makrîzî,
Sûlûk, I, 205). Seyfeddin el-Âmidî gibi
200 kadar âlim ve edip onun himayesine
mazhar olmuştur. el-Melikü'l-Mansûr
imar faaliyetleriyle de yakından ilgilenmiş
ve Hama şehrini ele geçirilmesi zor bir
kale haline getirerek özellikle bu sayede
Haçlılar'la yaptığı savaşları zaferle sonuç-
landırmıştı. Hama'daki Mansûriye Çarşı-
sı ve Hammâmü's-sultân onun eseridir;
şehrin yakınlarında bir de köprü yaptırmış-
tır.

Eserleri. 1. *Mizmârü'l-hakâ'ik ve sır-
rû'l-halâ'ik*. Tamamı on cilt olan İslâm
tarihine dair eserin yalnız son bölümü gün-
ümüze kadar gelebilmiştir. Bu bölüm
575 (1179) yılı olaylarıyla başlamakta ve
582 (1186) yılıyla sona ermektedir; ara-
larda bazı boşluklar mevcuttur. Kitaptaki
ifadelerden eserin en azından 583 (1187)
yılına kadar devam edeceği anlaşılmak-
tadır (s. 122, 144). el-Melikü'l-Mansûr,
Selâhaddin-i Eyyûbî'nin ölümünden sonra
onun yaptığı işleri takdirle anmak, şah-
sını yüceltmek ve hâtrasını tâziz etmek
için kaleme aldığı bu eseriyle İmâdüddin
el-İsfahânî ile başlayan, Bahâeddin İbn
Şeddâd ile devam eden ve Ebû Şâme el-
Makdisî ile sona eren geleneğin temsilci-
lerinden biri olmuştur. Müellifin kendi
gözlemlerinin yanında görgü şahitlerinin
ifadelerini de ihtiva eden kitap dönemin
temel kaynakları arasında yer alır. el-Me-
likü'l-Mansûr babası el-Melikü'l-Muzaf-
fer'in hayatı hakkında da bilgi vermekte
ve özellikle onun Mısır valiliğinden bah-
setmektedir (s. 154-158). Eserde Selâ-
haddin'in ilk defa gönderdiği bir tayin
menşuruna tam metin halinde yer veril-
miş, ayrıca Kâdî el-Fâzıl ve İmâdüddin el-
İsfahânî'nin mektupları gibi değerli bel-
geler de metnin arasına serpiştirilmiştir
(meselâ bk. s. 114, 149 vd., 224 vd.). Kitap-
tan faydalanarak Selâhaddin-i Eyyûbî
hakkındaki bilgilerin asıl kaynağını oluş-
turan İmâdüddin el-İsfahânî'nin *el-Ber-
ku's-Şâmî* adlı eserinin bazı kayıp bölüm-
lerini tamamlamak mümkündür. Kitap
Hasan Habeşî tarafından yayımlanmıştır
(Kahire 1968). 2. *Ahğbârü'l-mülûk ve
nüzhetu'l-melik ve'l-memlûk fî taba-*

kâti's-şu'arâ' (*Kitâbü Tabakâti's-şu'arâ'*).
Câhiliye döneminden kendi zamanına ka-
dar geçen sürede yaşamış şairlerin şiirle-
rinden meydana gelen bir antolojidir. Sa-
dece IX. cildi günümüze ulaşan eserin bu
cildinde IV-VI. (X-XII.) yüzyıllarda Irak, Su-
riye, Mısır, Mâverâünnehir ve Endülü's'te
yaşayan şairlerin sultanlar, emirler, vezir-
ler, kadılar ve kâtipler sıralamasıyla kısa
biyografileriyle şiirlerinden seçmeler yer
almaktadır. 3. *Dürrerü'l-âdâb ve mehâ-
sinü zevî'l-elbâb*. 600 (1204) yılında ya-
zılan bu eser de bir antolojidir ve sadece
bazı parçaları günümüze intikal etmiştir
(*GAL*, I, 324; *Suppl.*, I, 558).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Melikü'l-Mansûr, *Mizmârü'l-hakâ'ik ve sır-
rû'l-halâ'ik* (nşr. Hasan Habeşî), Kahire 1968, s.
4, 18, 38, 41, 72, 114-116, 122, 139, 144, 149,
154-158, 200, 208, 224-227; İbnü'l-Esir, *el-Kâ-
mil*, XII, 82-83; ayrıca bk. İndeks; İbnü'l-Adîm,
Zübdetü'l-haleb, III, 121-123, 129, 133, 134,
144, 148, 152, 191; İbn Vâsil, *Müferricü'l-kürûb*,
III, 101, 114, 132, 163, 172; IV, 81; Ebû'l-Fidâ, *el-
Muhtaşar fî ahğbârü'l-beşer*, İstanbul 1286, III,
85, 99, 111-112, 132; Zehebî, *el-İber*; Küveyt
1966, V, 71; Safedî, *el-Vâfi*, IV, 259-260; Makrîzî,
Sûlûk, I, 124, 164, 205, 805; *Keşfü'z-zunûn*, II,
1102, 1713; Brockelmann, *GAL*, I, 324; *Suppl.*,
I, 558; A. Hartmann, *an-Nâsir li-Din Allah*, Ber-
lin-New York 1975, s. 12-13, 184-186, 258;
a.mlf., "al-Malik al-Mansûr (gest 617/1220), ein
ayyubidscher Regent und Geschichtsschreiber",
ZDMG, CXXXVI (1986), s. 570-606; a.mlf., "al-
Mansur", *El²* (İng.), VI, 429-430; Şâkir Musta-
fa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mü'errihûn*, Beyrut
1979, II, 248-250; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin
Devrinde Eyyûbîler Devleti*, İstanbul 1983, bk.
İndeks; a.mlf., *Müslümanlarda Tarih-Coğraf-
ya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 134-135; a.mlf.,
"İmâdüddin el-İsfahânî", *DİA*, XXII, 175-176;
Ahmet Yaşar Ocak, "Fütüvvet", a.e., XII, 262.

ANGELIKA HARTMANN

el-MELİKÜ'L-MUAZZAM

(الملك المعظم)

Ebû'l-Feth (Ebû'l-Fütüh)
el-Melikü'l-Muazzam Melikü Mülûkî'l-Arab
ve'l-Acem Şerefüddin İsa b. el-Melikî'l-Âdil
Ebî Bekr Muhammed b. Eyyûb
(ö. 624/1227)

Dimaşk Eyyûbî meliki
(1218-1227).

576 (1180) veya 578 (1182) yılında Ka-
hire'de doğdu ve Dimaşk'ta yetişti. Mah-
mûd b. Ahmed el-Hasirî'den Hanefî fık-
hı, Ebû'l-Yümn el-Kindî'den nahiv ve ede-
biyat öğrendi. Ebû'l-Yümn el-Kindî'den
Kitâbü Sibeveyhi'yi, Ebû Ali el-Fârisî'-
nin *el-Hücce li'l-kurrâ's-seb'a* ile *el-
İzâh fi'n-nağv*'ini, İbn Taberzed'den Ah-
med b. Hanbel'in *el-Müsned*'ini okudu.

594'te (1198) Sultan el-Melikü'l-Azîz ta-
rafından babası I. el-Melikü'l-Âdil'in isteği
üzerine Dimaşk valiliğine tayin edildi. Da-
ha sonra büyük sultan olan babası I. el-
Melikü'l-Âdil genellikle Dimaşk'ta ikamet
ettiğinden el-Melikü'l-Muazzam onun
sağlığında hep ikinci planda kaldı. Babası
ülke topraklarını oğulları arasında paylaştı-
rdığında Dimaşk, Güney Suriye ve Filis-
tin'i el-Melikü'l-Muazzam'ın hâkimiyetine
bıraktıysa da o babasının emirleri doğ-
rultusunda hareket etti. İlme düşkünlü-
ğüyle tanınan el-Melikü'l-Muazzam bu
dönemde Dimaşk'ta daha ziyade ilim
meclislerine katılarak bu alanda kendini
geliştirdi.

el-Melikü'l-Muazzam 597'de (1201)
Banyas kuşatmasına katıldı ve babasının
emriyle Sarhad'da bulunan el-Melikü'l-
Efdal Ali üzerine yürüdü. Fakat onun Ha-
lep'e sığınması ve kendisine yardımcı
kuvvetlerin gelmemesi yüzünden geri
döndü. Zilkade 597'de (Ağustos 1201) Se-
lâhaddin-i Eyyûbî'nin oğullarının Dimaşk
ve Kahire'yi amcaları I. el-Melikü'l-Âdil'den
geri almak için yaptıkları girişim ba-
şarısızlıkla sonuçlandı. Bu olayın ardından
gerçekleşen anlaşmayla Selâhaddin-i Ey-
yûbî'nin oğulları I. el-Melikü'l-Âdil'i bü-
yük sultan olarak tanıdılar. Bunun oğul-
ları el-Melikü'l-Muazzam Dimaşk, el-Me-
likü'l-Kâmil Muhammed Kahire nâibi ola-
rak kaldı.

Bölgede bulunan Haçlılar'ın Eyyûbî
topraklarına yaptıkları saldırılar üzerine
603'te (1207) el-Melikü'l-Âdil tarafından
gönderilen, el-Melikü'l-Muazzam'ın da
içinde bulunduğu 10.000 kişilik bir ordu
önce Hısnülekrâd'ı, ardından Trablus'u
kuşattı. Ancak birkaç kalenin ele geçiril-
mesi dışında bir başarı sağlanamadı. Re-
bîülevvel 607'de (Eylül 1210) el-Melikü'l-
Muazzam'ın kumandasında Nablus'tan
hareket eden bir askerî birlik Akkâ çev-
resindeki köyleri yağmalayınca Haçlılar
barış teklif ettiler. İstekleri kabul edilerek
bir anlaşma yapıldı. el-Melikü'l-Muazzam
aynı yıl Tûr dağında bir kale inşasıyla gö-
revlendirildi. Ertesi yıl Kahire'ye giden el-
Melikü'l-Muazzam, isyan edip kaçan Emîr
İzzeddin Üsâme'yi yakalayarak onun nâ-
ibi olduğu Kevke ve Aclûn'u topraklarına
kattı. Daha sonra bazı yerler karşılığında
Sarhad'ı da hâkimi İbn Karaca'dan aldı.
İnşası ancak 612'de (1215) tamamlanan
Tûr Kalesi, V. Haçlı Seferi sırasında (1218-
1221) babasının emriyle el-Melikü'l-Mu-
azzam tarafından yıkıldı.

V. Haçlı Seferi devam ederken gerekti-
ğinde Kudüs'ü korumak amacıyla Nab-

lus'a giden el-Melikü'l-Muazzam burada Haçlılar'a karşı başarıyla mücadele etti. Babasının ölüm haberini Haçlılar Dimyat önlerinde iken aldı. Nablus'tan hemen Dimaşk'a gitti ve devlet hazinesine el koyarak ümerâdan biat aldı (615/1218). I. el-Melikü'l-Âdil'in ölümüyle Eyyûbî birliği tekrar parçalandı. el-Melikü'l-Muazzam Güney Suriye ve Filistin, kardeşleri el-Melikü'l-Kâmil Mısır, el-Melikü'l-Eşref Mûsâ Kuzey Suriye ve el-Cezîre'ye hâkim oldu. Mısır hâkimi olan büyük kardeş el-Melikü'l-Kâmil'in sultanlığı kardeşleri tarafından kabul edilip hutbede ismi okunmakla birlikte her melik bağımsız olarak hareket etti.

Dimaşk'a hükmeden el-Melikü'l-Muazzam hâkimiyetinin ilk yıllarında kardeşleriyle iyi geçindi ve onlara yardımda bulundu. Nitekim Dimyat'ta Haçlılar'la mücadele eden ağabeyi el-Melikü'l-Kâmil'in yardımına gitti. Babasının ölümü sırasında çıkan karışıklığı fırsat bilerek Mısır'da isyan eden İmâdeddin İbnü'l-Maştûb'u bertaraf etti. Haçlılar'ın Dimyat kuşatmasını kırmak için bir süre Mısır'da kalan el-Melikü'l-Muazzam, Zilhicce 615'te (Mart 1219) Dimaşk'a dönerek Haçlılar'ın eline geçmesi durumunda Akkâ'dan sonra ikinci bir üs olarak kullanabilecekleri Kudüs'ün surlarını ve diğer birkaç kaleyi yıktı. Şâban 616'da (Ekim 1219) tekrar Mısır'a giden el-Melikü'l-Muazzam'ın Mısır'a ulaşmasının ardından Dimyat Haçlılar'ın eline geçti. el-Melikü'l-Muazzam hemen toprakların dönerek bölgedeki Haçlı kalelerine hücum etti ve bazılarını fethetmeye muvaffak oldu. 618 (1221) yılında Mansûre'de Haçlılar'a karşı direnen el-Melikü'l-Kâmil'in yardım talepleri üzerine bizzat el-Cezîre'ye gidip ağabeyinin çağrılarını kayıtsız kalan ve kendi bölgesindeki sorunlarla uğraşan kardeşi el-Melikü'l-Eşref'i Mısır'a gitmeye ikna etti. el-Melikü'l-Muazzam ve el-Melikü'l-Eşref'in bölgeye gelmesi üzerine ilerleyemeyen Haçlı orduları Mansûre'yi bırakarak üsleri Dimyat'a döndüler ve müslümanlarla anlaşıp Dimyat'ı terk ettiler.

el-Melikü'l-Muazzam, V. Haçlı Seferi'nin ardından mahallî meselelerle ve kendi topraklarının güvenliğiyle ilgilendi. Bölgedeki diğer meliklerle ittifak kurarak kardeşi el-Melikü'l-Eşref'le mücadele etti. Zilhicce 619'da (Ocak 1223) yıllık vergiyi ödemeyen Hama hâkimi el-Melikü'n-Nâsır Kılıcarslan'ın üzerine yürüyüp Selimiye ve Maarretünnu'mân'ı ele geçirdi. Hama'ya saldırmak için hazırlık yaparken kardeşleri el-Melikü'l-Kâmil ve el-Meli-

kü'l-Eşref'in uyarıları sonucunda onlarla çatışmayı göze alamayıp zaptettiği toprakları iade etmek zorunda kaldı. Cemâziyelevvel 621'de (Haziran 1224) el-Melikü'l-Eşref'e karşı bir harekât başlattıysa da ağabeyi el-Melikü'l-Kâmil'in tehditleri neticesinde geri çekildi.

Kardeşi el-Melikü'l-Eşref'e karşı bölgede bulunan Celâleddin Hârizmşah ve diğer mahallî hâkimlerle bir ittifak yapan el-Melikü'l-Muazzam 623'te (1226) Humus'u kuşattı, ancak başarılı olamadı. Bu olaydan hemen sonra Dimaşk'a gelerek kendisiyle arasını düzeltmeye çalışan el-Melikü'l-Eşref'e oldukça iyi davranmakla birlikte onun topraklarına dönmesine izin vermeyip Dimaşk'ta on ay zorunlu ikamete tâbi tuttu. Zilkade 624'te (Ekim 1227) II. Friedrich kumandasında yeni bir Haçlı seferinin öncesinde ağabeyi el-Melikü'l-Kâmil'in Kudüs ve Filistin'i Haçlılar'a vererek anlaşma yapmaya taraftar olması üzerine Celâleddin Hârizmşah ile ittifakını daha da sağlamlaştırıp el-Melikü'l-Kâmil adına okunmakta olan hutbeye son verdi. II. Friedrich'in Kudüs'ün kendilerine bırakılması teklifiyle gelen elçisini reddetti.

Bu olayın ardından el-Melikü'l-Muazzam Dimaşk'ta 30 Zilkade veya 1 Zilhicce 624 (11 veya 12 Kasım 1227) tarihinde dizanteriden öldü. Önce Dimaşk Kalesi'nde defnedildi, naaşı daha sonra Cebelisâlihîye'de Muazzamiye Medresesi'ndeki anesinin, kardeşi Mugis'in ve bazı hânedan mensuplarının da gömüldüğü aile kabristanına nakledildi (1 Muharrem 627 / 20 Kasım 1229). Yerine oğlu el-Melikü'n-Nâsır Selâhaddin Dâvûd geçti.

el-Melikü'l-Muazzam'ın zeki, cesur, gayretli, faziletli, ilme ve edebiyata düşkün bir hükümdar olduğu kaydedilmektedir. İbn Hallikân ona nisbet edilen bazı şiirleri duyduğunu, ancak tesbit edemediğini belirtir (*Vefeyât*, III, 494-495). Özellikle babasının gözetimi altında Dimaşk nâibi olduğu dönemde ilmî faaliyetlerde bulunan ve ilim meclislerine katılan el-Melikü'l-Muazzam'ın pek çok eseri ezbere bildiği rivayet edilir. İyi bir fakih ve nahiv âlimi olduğu belirtilen el-Melikü'l-Muazzam'ın sefere çıktığında dahi kitaplarını yanından ayırmadığı, âlimleri beraberinde götürdüğü ve fırsat buldukça ilimle meşgul olduğu kaydedilmektedir. Eyyûbî hânedanının tamamı Şâfiî mezhebine mensup olmasına rağmen el-Melikü'l-Muazzam mutaassıp bir Hanefî idi. O kadar ki Mescid-i Aksâ'nın Şâfiî olan imamını görevden alarak yerine bir Hanefî imam

tayin etmişti. Kendisine uyan oğulları da bu mezhebi benimsediler. Hanefiliği seçmesinde dostu ve dönemin büyük âlimi Sibt İbnü'l-Cevzî'nin etkisi olmuştur. el-Melikü'l-Muazzam, Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd*'ını okurken İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'yi eleştiren bazı rivayetleri görünce bu suçlamalara cevap vermek için *es-Sehmü'l-muşîb fi'r-red 'ale'l-Hatîb* olarak da bilinen *Kitâbü'r-Red 'alâ Ebî Bekr el-Hatîb fi târîhihi fi tercemeti'l-imâm sirâci'l-ümme Ebî Hanîfe en-Nu'mân b. Şâbit* adıyla bir reddiye yazmıştır (Delhi 1350; Kahire 1351/1932; Beyrut 1985). Cemâleddin Abdullah b. Hâfız Abdülganî'den Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'ini fıkıh konularına göre tertip etmesini istemiş, Cemâleddin bir grup muhaddisle birlikte bu işe başlamış, ancak çalışma tamamlanmadan kendisi vefat etmiştir. Ayrıca bir divanı olan el-Melikü'l-Muazzam'ın İmâm Muhammed'in *el-Câmi'u'l-kebîr*'ine çevresinin yardımıyla bir şerh yazdığı da rivayet edilir. Sibt İbnü'l-Cevzî, onun fakihlerden Hanefî mezhebine dair bir derleme yapmalarını istediğini, onların da on ciltlik *et-Tezkire*'yi telif ettiklerini kaydetmektedir (*Mir'âtü'z-zamân*, VIII/2, s. 647). el-Melikü'l-Muazzam bu eseri yanından ayırmaz ve onu devamlı okurdu. Bündârî'ye *Şâhnâme*'yi Arapça'ya tercüme ettiren el-Melikü'l-Muazzam, *el-Câmi'u'l-kebîr*'i ve Zemahşerî'nin *el-Mufaşşal*'ını ezberleyenlere 100 dinar para ve hil'at verirdi. Ebû Ali'nin nahve dair *el-İzâh* adlı eserini ezberleyenlere de 200 dinar vaad etmiş ve sözünde durmuştur (a.g.e., VIII/2, s. 647). Eyyûbîler devrinde yetişen meşhur edip ve tarihçi Bündârî *Sene'l-Berkî's-Şâmî*, *Zübdetü'n-nuşra ve nuhbetü'l-'usra* ile *Şâhnâme*'nin Arapça çevirisini kendisinden övgüyle söz ettiği (*Sene'l-Berkî's-Şâmî*, s. 51) el-Melikü'l-Muazzam'a takdim etmiştir. İbn Vâsıl ve Sibt İbnü'l-Cevzî, el-Melikü'l-Muazzam'ı din-dar ve mütevazı bir hükümdar olarak tanıtır. İki müellif de ona sempatiyle bak-tıklarından bu rivayetlerin biraz abartılı olduğu söylenebilir.

el-Melikü'l-Muazzam, Kudüs'te ve Mekte-Medine'ye giden hac yolu üzerinde önemli imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Dimaşk surlarını ve kapılarını tahkim ettirmiş, Dimaşk'taki Âdiliye Medresesi'ni tamamlamış, ayrıca Kâsiyûn dağı eteklerindeki Sâlihîye'de Muazzamiye Medresesi adı verilen bir medrese yaptırmıştır. Kudüs'te de bir medrese inşa ettirmiş, Mescid-i Aksâ'nın kubbesini onart-

miş ve yedi kıraat üzere Kur'an okunması için vakıflar kurmuştur. Babasının döneminde Dimaşk Kalesi'nin yeniden inşasında görev alan el-Melikü'l-Muazzam'ın en önemli projesi Hicaz yolunda yaptırdığı misafirhane ve inşa ettirdiği hamamlardır. Bunlardan ikisi Maan'da bulunmaktaydı. Dimaşk'tan Hicaz'a giden yolu genişletmiş, hacılar için Filistin'de iktâlar tahsis etmiş, Dimaşk'ta çarşı ve han yaptırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Bündârî, *Se-ne'l-Berkî's-Şâmî* (nşr. Ramazan Şeşen), Beyrut 1971, s. 49-51; İbn Nâzif, *et-Târihu'l-Manşûrî* (nşr. Ebü'l-İd Dûdû), Dimaşk 1401/1981, bk. İndeks; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, VIII/2, bk. İndeks; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, III, 167, 190-201; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 494-496; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb*, III, bk. İndeks; IV, bk. İndeks; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 120-122; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğiyye*, II, 682-684; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), I/1-2, bk. İndeks; İzzeddin el-Askalânî, *Şifâ'ü'l-kulûb fi menâkıbî Benî Eyyûb* (nşr. Nâzım Reşîd), Bağdad 1978, s. 276-290; İbn Kutluboğa, *Tâcüt'terâcîm fi men şannefe mine'l-Haneŕiyye* (nşr. İbrâhim Sâlih), Dimaşk 1412/1992, s. 171-172; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris*, Dimaşk 1367/1948, I, 579-588; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye* (nşr. Ahmed ez-Za'ib), Beyrut 1418/1998, s. 247-249; H. L. Gottschalk, *al-Malik al-Kâmil von Egypten und seine Zeit*, Wiesbaden 1958, s. 27-31, 50, 52, 54, 56, 60, 68-70, 80-83, 88-91, 98-103, 106-108, 114-148; T. C. van Cleve, "The Fifth Crusade", *A History of the Crusades* (ed. R. Lee Wolff – H. W. Hazard), London 1969, II, 378-382, 389-391, 398-401; R. S. Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, Albany 1977, s. 108-109, 117-118, 135-209; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, 118, 131-145; Ramazan Şeşen, "Eyyûbîler", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, VI, 344, 346, 352-362, 370, 415-416, 422; C. E. Bosworth, *The New Islamic Dynasties*, Edinburgh 1996, s. 70; M. Sobernheim, "el-Melikü'l-Muazzam", *İA*, VII, 673-674; R. S. Humphreys, "al-Mu'azzam al-Malik", *El²* (İng.), VII, 273; Abdülkerim Özyayın, "Bündârî", *DİA*, VI, 490.

CENGİZ TOMAR

el-MELİKÜ'L-MUZAFFER

(الملك المظفر)

Ebü Saîd el-Melikü'l-Muzaffer
Takıyyüddin Ömer

b. Nûri'd-devle Şâhinşâh b. Eyyûb
(ö. 587/1191)

Eyyûbîler'in Hama kolunun kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1178-1191).

534'te (1139) doğdu. Selâhaddin-i Eyyûbî'nin yeğenidir. İskenderiye'de Hâfız Ebü Tâhir Ahmed b. Muhammed el-İsfahânî ve fakih Ebü't-Tâhir İsmâil b. Mekki

b. Avf ve diğer bazı âlimlerden dinî ilimleri tahsil etti. Selâhaddin'in danışmanı ve en yetenekli ordu kumandanlarından, idarî konularda devletin ileri gelenlerinden biri oldu. Onun Mısır dışında bulunduğu zamanlarda kendisine nâiblik etti. Askerî kabiliyetini ilk olarak 565'te (1169) Selâhaddin-i Eyyûbî'nin Mısır'da idareyi ele almasından iki ay sonra Haçlılar'ın Dimyat kuşatmasını kaldırtmasıyla gösterdi. Selâhaddin'e Nûreddin Mahmud Zengi'ye karşı açtılan isyan etmesini tavsiye ettiyse de bu planı Selâhaddin'in babası zeki bir şekilde sonuçsuz bıraktı. Selâhaddin ancak Nûreddin Mahmud Zengi'nin vefatının ardından iktidarı tamamen eline geçirebilmiştir. Selâhaddin bundan sonra Takıyyüddin'e en önemli kumandanlıkları verdi ve 571'de (1175-76) onu Dimaşk valisi tayin etti. el-Melikü'l-Muzaffer, oğlu el-Melikü'l-Mansûr ile birlikte Selâhaddin'in yanında Suriye'deki savaflara katıldı.

el-Melikü'l-Muzaffer, 573 (1177) yılının Remle'de müslümanlar için şanssız bir savaşta Franklar'a karşı çok cesur bir şekilde direndi, küçük oğlu Ahmed'i bu savaşta kaybetti (İbnü'l-Esir, XI, 442). Bu sebeple Ebü Şâme el-Makdisî'ye göre hristiyanlara karşı büyük bir kin duymaya başladı. Büyük oğlu Şâhinşâh yedi yıl boyunca Templier'in (ed-Dâviyye) esiri oldu. Çok yüksek bir fidye ödenmesi ve bütün Templier esirlerinin serbest bırakılması karşılığında geri verildi. el-Melikü'l-Muzaffer, Kuzey Suriye'deki ilk topraklarını 574'te (1178) Selâhaddin'den aldı. Bu yerler stratejik açıdan çok önemli olan Hama ve çevresini kapsıyordu. Hama o sıralarda Zengiler'in elindeki Halep'e ve Haçlılar'ın elindeki Antakya'ya sınırdı. Selâhaddin, el-Melikü'l-Muzaffer'in tavsiyesine uyarak Beytülhazân Kalesi'nin kendisine teslim edilmesi için Haçlılar'la pazarlığa oturmayı reddetti; onun yerine teslim için belirlenen parayı (100.000 dinar) kendi birliklerine dağıttı (el-Melikü'l-Mansûr, s. 24-31). Kalenin zorlu kuşatması ve fethi sırasında Takıyyüddin olağan üstü bir cesaret ve yararlık gösterdi. Ağır bir şekilde yaralanarak ölümden döndü. el-Melikü'l-Muzaffer kısa bir süre önce asıl askerî-siyasî görevi olan, Eyyûbîler'in Antakya'daki Haçlılar'a ve Anadolu Selçuklularına karşı korunması çerçevesinde en büyük zaferini kazandı; Hısnıra'bân'da sadece 1000 kişilik ordusuyla Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıcarslan'ın 20.000 kişilik ordusunu yenilgiye uğrattı (İbnü'l-Esir, XI, 458).

Selâhaddin'in Kilikya Ermeni hâkimine karşı seferinin tamamlanmasının ardından el-Melikü'l-Muzaffer Hama'ya döndü (576/1180-81). Templier tarafından işgal altında tutulan Kerek Kalesi'ni Selâhaddin ile birlikte muhasara etti. Sultanın ordusuyla beraber Dimaşk'a gitti. Taberiye ve Beysân'ı kuşattı. Urfa ve Rakka'ya bir karşı sefer düzenledi. Musul'u kuşattı, Nusaybin'i ele geçirdi. Oğluyla birlikte Sincar'ın fethinden sonra Hama üzerinden Harran'a geldi (578/1182). Ertesi yıl Âmid'i kuşattı. Halep'in Selâhaddin'e teslimini sağladı ve Hama'ya döndü. el-Melikü'l-Muzaffer, Şâban 579'da (Aralık 1183) Mısır valiliğine tayin edildi; ayrıca birçok iktân da sahibi oldu. Selâhaddin'in Kahire'de kalan veliaht oğlu el-Melikü'l-Efdal'in eğitimiyle görevlendirildiyse de el-Melikü'l-Efdal ile arasında tartışmalar çıktı. Her ikisi de peş peşe Kahire'den çağrıldı. Böylece Mısır valiliğinden alınan el-Melikü'l-Muzaffer Dimaşk'a geldi (582/1186). Selâhaddin-i Eyyûbî burada önemli makamları ve şehirleri yeniden paylaştırdı. el-Melikü'l-Muzaffer Selâhaddin'in planlarına itaat etti ve Mısır'a karşılık kendisine Kuzey Suriye'deki Menbic, Marretünnu'mân, Kefertâb ve daha önceleri bir Artuklu şehri olan Meyyâfârikin verildi.

Eyyûbî hânedanının hâkimiyet sınırları Fırat üzerinden doğuya doğru genişlemişti. Selâhaddin, ordu teşkili ve ihtiyaçların giderilmesi için çok önemli olan bu toprakların kontrolü ve emniyet altına alınması için uğraşıyordu. Musul hâlâ gizliden düşmanlık besleyen vasallların elindeydi; ayrıca İldenizîler, Selçuklular ve Kuzey Mezopotamya'da genişleme politikası takip eden Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînillâh gizli bir tehlike teşkil ediyordu.

el-Melikü'l-Muzaffer 583'te (1187) Hitin Savaşı'nda ordunun sağ kanadını yönetti. Aynı yıl Akkâ zaferi ve Tibnîn'in (Tyron) alınışı ile Sûr'un (Tyros) muhasarasında büyük yararlıklar gösterdi. Başarılarından dolayı Haçlılar'dan geri alınan Becele ve Lazkiye de kendisine verildi. Bu şekilde Selâhaddin, Kuzey Suriye'de Haçlılar'a karşı savaşta kendi ihtiyacı olan kaynak ve bağlantı yollarını tamamen el-Melikü'l-Muzaffer'in eline bırakmıştı. Böylece Kuzey Suriye ve el-Cezîre'de Eyyûbîler'in en güçlü ismi haline geldi.

III. Haçlı Seferi sırasında Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın ordusuyla ilerlemesi esnasında Selâhaddin, el-